

Сандакова Н.Ю.

студент,

Науковий керівник: Чувардинська О.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Гуманітарний інститут

Київського університету імені Б.Д. Грінченка

ЖЕСТ ЯК ЗАСІБ НЕВЕРБАЛЬНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО СЕРІАЛУ «МЕНТАЛІСТ»)

Сучасна проблематика лінгвістичних досліджень свідчить про актуальність питання функціонування мови у житті суспільства. Одним з ключових аспектів вивчення даного феномену є маніпуляція.

Проблема маніпуляції постає об'єктом наукової розвідки таких вітчизняних та зарубіжних вчених як О. В. Маріна, В.С. Белов, В.В. Корольчук, Т.А. Житникова, О.Й. Шейгал, О.А. Гудина, С.Г. Кара-Мурза, А. Мейєрабіан, К.Э. Штайн, Т. ван Дейк, Е.Л. Доценко.

Маніпуляція як вид комунікації представляє собою полікомпонентну єдність, особливість якої визначається дуалістичною опозицією каналів передачі інформації. Р. Якобсон зазначав, що «хоча серед усіх повідомлень, які використовуються при людській комунікації, мовні повідомлення відіграють домінуючу роль, ми все одно повинні брати до уваги всі інші види повідомлень, які вживаються у людському суспільстві, і досліджувати їх структурні та функціональні особливості» [5, с. 320]. Тобто досліджуючи маніпуляцію ми маємо приділяти увагу не лише вербальній, а й невербальній складовій даного явища. Актуальність даної статті полягає в варіативності використання жесту як засобу невербальної маніпуляції.

Метою статті є визначення жесту як засобу невербальної маніпуляції. Мета реалізується шляхом виконання наступних завдань:

- дати визначення поняття жест;
- визначити рівні та комбінації використання жесту як засобу невербальної маніпуляції.

Невербальна маніпуляція реалізується через мову тіла з метою впливу на свідомість особистості або групи людей для досягнення бажаного результату. Невербальний канал є найбільш потужним джерелом інформації у структурі комунікативного акту. Фактично з його допомогою передають основну інформацію при спілкуванні. Крім того, він є найбільш правдивим і адекватним, оскільки значна частина невербальних реакцій обумовлена і визначена дією підсвідомості, що за умови достатньої обізнаності суб'єкта дозволяє з'ясувати правдиву реакцію співрозмовника та його приховані наміри [2].

Змістове наповнення невербального каналу маніпуляції є надзвичайно широким, що спричинило неоднорідність у розумінні його складових. Одним з найбільш повних переліків компонентів невербальної маніпуляції ми вважаємо список, запропонований російським лінгвістом Г.Є Крейдліним. У своїй монографії «Невербальна семіотика» вчений вводить поняття «невербальна семіотика» на позначення науки, предметом якої у вузькому значенні є невербальна комунікація, а в широкому – невербальна поведінка та взаємодія людей [3, с. 6]. Невербальна семіотика може бути представлена як система наук, які вивчають невербаліку. До її складу входять [3, с. 22]:

1. Паралінгвістика (наука про звукові коди невербальної комунікації);

2. Кінесика (наука про жести і жестові рухи, про жестові процеси та жестові системи).

3. Окулесика (наука про мову очей і візуальну поведінку людей під час спілкування).

4. Аускультация (наука про слухове сприйняття звуків і аудіальну поведінку людей в процесі комунікації).

5. Гаптика (наука про мову дотику і тактильної комунікації).

6. Гастика (наука про знакові та комунікативні функції їжі та напоїв, про прийом їжі, про культурні та комунікативні функції напоїв і частувань).

7. Ольфакція (наука про мову запахів, сенсах, що передаються за допомогою запахів, і роль запахів у комунікації).

8. Проксеміка (наука про простір комунікації, його структуру та функції).

9. Хронеміка (наука про час комунікації, про його структурні, семіотичні та культурні функції).

10. Системологія (наука про системи об'єктів, якими люди оточують свій світ, про функції та зміст, які ці об'єкти виражають у процесі комунікації).

Даний перелік відображає рівні невербальної комунікації. Проте зважаючи на специфіку об'єкту нашого дослідження та джерела ілюстративного матеріалу, ми зосереджуємо свою увагу на маніпуляції на рівні кінесики, окулесики, гаплики, проксеміки та системології. Таким чином ми звужуємо класифікацію до трьох класів рухів:

1) незначкові психологічно нерелевантні фізичні рухи та фізіологічні процеси;

2) психологічно релевантні рухи тіла, голови, обличчя, тобто значущі пози, мімічні і артікуляторні рухи – знаки-індекси (симптоми), які трактуються як симптоматичні жести;

3) явища кінесики, тобто комунікативно релевантні рухи.

Тобто ми розглядаємо наступні категорії рухів: утилітарні рухи, симптоматичні жести і комунікативні жести [3].

У поняття жесту вкладається наступне базове значення: дія чи рух людського тіла або його частини, що має певне значення або сенс [1]. Проте таке визначення не висвітлює важливий аспект розуміння жесту, а саме – його іллокутивну і/ або перлокутивну силу. Отже, у нашому дослідженні ми визначаємо жест як дію чи рух людського тіла або його частини, що має певне значення або сенс і виконує іллокутивну і/ або перлокутивну функцію. Беручи до уваги об'єкт дослідження, ми розглядаємо комунікативні жести як засоби маніпуляції та симптоматичні жести, які у відповідному контексті також виступають засобом маніпулятивного впливу. Розглянемо наступні приклади використання жестів як засобів невербальної маніпуляції.

Так само як у мовленні ми послуговуємося певним набором комбінацій мовних одиниць, засоби невербальної комунікації використовуються у комплексі. Основним принципом маніпулятивного впливу є непомітність його дії для об'єкта впливу, отже, для збільшення ефективності маніпуляції та приховання факту її застосування використовується комплекс невербальних засобів. Такі багаторівневі комбінації знаходять вдале відображення, зокрема, в американському серіалі “Mentalist”. В епізоді 1 сезону 2 Патрік Джейн з метою викриття вбивці розігрує сцену пошуку знаряддя вбивства за допомогою своїх «екстрасенсорних здібностей». Патрік спочатку зосереджує увагу всіх присутніх на

одній з підозрюваних (невинною). Таким чином він встановлює контакт з усією аудиторією. Далі він бере її за руки ближче до зап'ястя. Даний комунікативний жест є одним з основних жестів, що встановлюючи контакт зі співрозмовником забезпечують певний рівень довіри та неформальності спілкування [4]. Разом з тим цей епізод є прикладом маніпуляції на системологічному рівні. В процесі пошуку знаряддя вбивства саме знаряддя і підозрювана, що виконувала роль локатора у виставі Джейна, являлись невербальними засобами маніпуляції системологічного рівня. Направляючи руки підозрюваної як своєрідний локатор Джейн водив усю групу по приміщенню, наближаючись до доказу. Створювалась ілюзія екстрасенсорного сеансу. Насправді ж, спостерігаючи за жестами та мімікою підозрюваних, Джейн визначив людину з найбільшим рівнем тривожності. Постійно підтримуючи зоровий контакт Джейн рухався вздовж приміщення, змінюючи напрямок щоразу, коли помічав, що рівень знервованості вбивці зростає. Так було знайдено знаряддя вбивства. Для того, щоб змусити вбивцю викрити себе, Джейн підсилив свої провокативні звинувачення порушенням особистого простору вбивці та жестом на позначення малого розміру, що підкріплював його заяву. Відповідно підсилення вербальної маніпуляції відбулося за рахунок засобів невербальної маніпуляції на кінесичному та проксемічному рівнях.

На прикладі даного епізоду, ми робимо висновок, що жест є поліфункціональним засобом маніпуляції на рівні невербальної комунікації. Проявляючись у комплексі з іншими засобами невербальної маніпуляції, жест шляхом іллокутивного і/ або перлокутивного впливу виступає як самостійне повідомлення або підсилюючий елемент.

Список використаних джерел:

1. Жест [Електронний ресурс]// Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Жест>.
2. Житникова Т. А. Политическое манипулирование: суть и механизмы защиты [Текст] / Т. А. Житникова // Молодой ученый. – 2014. – № 6. – С. 620-623.
3. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык / Григорий Ефимович Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
4. Пиз А., Пиз Б. Новый язык телодвижений. Расширенная версия. – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – 416 с.
5. Якобсон Р. О. Избранные работы / Р. О. Якобсон. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.